

Koltay Klára

Mi újság a MOKKA háza táján? 4. Új szerver, új adatbázis

A MOKKA hosszú idő óta húzódó hardverproblémáját jelen pillanatban megoldó, az Országos Széchényi Könyvtár által nyújtott új szerver és a MOKKA-adatbázis átköltöztetése erre a gépre lehetőséget adott arra, hogy a kiinduló adatbázishoz képest egy adataiban tisztított, funkcionalitásában javított MOKKA kezdje meg működését az új környezetben addig is, amíg a közeljövőre tervezett jelentősebb fejlesztések megvalósulhatnak. A bekövetkezett változások az adatbázis adattartalmának dúsulását, adattisztaságának javulását, a könyvtárak által felküldött rekordokhoz jobban alkalmazkodó mechanizmusok kialakítását, a könyvtárakban rendelkezésre álló besorolási és tárgyszórekordokban rejlő lehetőségek jobb kihasználását, valamint az adatbázisban keresők számára néhány új lehetőség megjelenését eredményezték.

Adattartalom, adattisztaság

Az adattartalmat érintő változások fejezetében eltérő jellegű és horderejű újdonságokról kell számot adnunk.

Nem látványosak, de a MOKKA működése szempontjából mégis nagyon fontosak a különböző kódokat érintő változások:

Felülvizsgáltuk és rendbe tettük a duplumellenőrzésben, a rekordok felülírhatóságának megállapításában szerepet játszó kódot, amely a rekordot létrehozó intézményt jelöli (040 \$a).

A könyvtárak helyi lelőhely-információit a MOKKA egy ideje gyűjti és a 852 \$b almezőben tárolja. Ezzel az adatelemmel kapcsolatban két tennivaló volt: egyrészt a nem szabványos kódok cserélődtek le, másrészt a helyi lelőhelykód nélküli rekordokba visszamenőleg bekerültek a 852 \$a tartalma alapján képzett lelőhelyek. Ez utóbbi lehetővé teszi azt, hogy az új adatbázisban a lelőhelyek megjelenítése, illetve a lelőhelyek szerinti keresés ennek az indexnek az alapján történjen, és külön kezelhetők legyenek azok a könyvtárak és gyűjtemények, amelyek másokkal egy adatbázisban dolgozva eddig „eltűntek” egy másik intézmény mögött. Így mind a lelőhelykeresésben, mind a megjelenítésben önállóan megjelenhet többek között a Magyar Elektronikus Könyvtár, a Szent István

Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Kar Könyvtára vagy a MTA Atommagkutató Intézetének Könyvtára.

A 852 \$b almező automatikus kitöltésének mechanizmusa a kurrens feltöltésekre is működni fog azoknak a könyvtáraknak a kedvéért, amelyek nem küldenek helyi lelőhely-információkat a rekordjaikban.

Ugyanakkor jelentős előnnyel jár a tagkönyvtárak számára, ha a tőlük érkező rekordban felküldik a saját lelőhelyüket, mert ezen alapul a helyi állományokban bekövetkezett változások „jelentése” a MOKKA-nak. A MOKKA-ba ismételtlen felérkező helyi rekord aktualizálja a MOKKA-rekord rá mutató lelőhelyadatait, így a helyi lelőhelyek közötti állománymozgások, esetleges állományból való kivonások miatt helyi lelőhely-módosulások is követhetővé válnak a MOKKA számára.

A MOKKA által szintén tárolt helyi rekordazonosítónak (852 \$x) is jelentős szerepe van a MOKKA működésében a duplumellenőrzéstől kezdve a helyi lelőhelyek aktualizálásán át a helyi katalógusokkal való közvetlen kapcsolat megteremtéséig. Ezért alapvető problémát jelent, ha a helyi katalógusnak például a könyvtári rendszer cseréje esetén megváltoznak a rekordazonosítói. Ilyen okok miatt több könyvtár kurrens rekordfeltöltése szünetelt már egy ideje, de most az adatbázis-építés kapcsán ez a probléma is megoldódott.

Az adatbázis-építés alkalmat teremtett arra is, hogy a kurrens feltöltéseknél már alkalmazott „duplumkulcs” alapuló duplum-összevonás¹ visszamenőlegesen is megtörténjen. A szűrés eredményeképpen a monografikus rekordok száma jelentősen, a korábbi 4,7 millióról 2,9 millióra csökkent. Ha az egyes dokumentumokat vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a korábbi hat-nyolc duplum-rekord helyett egy-három rekord vált jellemzővé. Különösen a könyveknél javult jelentősen a korábbi helyzet, kevésbé a hangfelvételek, audiovizuális dokumentumok esetében. A megmaradt duplumok elemzése rámutat azokra a neuralgikus pontokra, amelyeknél a katalogizálási szabályzatok és szokások szorosabb egyeztetésével a jövőben további javulást lehetne elérni.

A duplumkezelés nemcsak a duplumok azonosításának kérdésében fejlődött, hanem változtak azok a szabályok is, amelyek szerint a duplumként azonosított rekordokat kezeljük. Nem változott az alapelv, hogy az azonos rekordok közül kiválasztunk egy megmaradót, amelyhez a többi, egyébként eltűnő rekord bizonyos adatai hozzáíródnak. A megtartandó rekordról adatbázis-építéskor a könyvtárak között előre kialakított rangsor a döntő, míg a kurrens feltöltés idején általában a már bentlévő rekord élvez elsőbbséget. Definiálhatóak azonban olyan könyvtárak – jelenleg az *Országos Széchényi Könyvtár* van így beállítva –, amelyek rekordjai a már bentlévőket is felülírhatják, véglegesíthetik a leírást. Ez a működés a bibliográfiai rekord dokumentumot leíró részére és besorolásai adataira vonatkozik elsősorban. Vannak azonban a bibliográfiai rekordoknak olyan elemei, amelyek az alaprekordhoz képest hozzáadott értéket képviselnek, és érdemes megőrizni őket akkor is, ha nem a létrehozó „rekordgazda” vagy a rekordot véglegesítő intézmény leírásából származnak. Ezek közé tartozhatnak a lelőhelyeken kívül a tárgyi feltáró jelzetek vagy tárgyszavak, a dokumentum tartalmát analitikusan feltáró elemek, a dokumentumhoz kapcsolt elektronikus tartalmakra utaló mezők vagy olyan példányspecifikus adatok, amelyek a helyi katalógusokat is gazdagítják, de egy közös adatbázisban összegyűlve még jelentősebb értéket képviselhetnek.

Az új adatbázisban újra a megőrzendő adatok közé emelte a MOKKA az ETO-jelzeteket. A tapasztalatok alapján azonban változtak a megőrzés szabályai: korábban csak akkor tekintett el a MOKKA az újonnan beérkező ETO-jelzetek megtartásától, ha már volt ugyanolyan a rekordban. Ez azt eredményezte, hogy nagyon sok lényegében

azonos, csak néhány utolsó elemében különböző, hosszú, összetett jelzet tömte meg a rekordokat. A jelenlegi szabályok lényesen szigorúbbak lesznek: csak azok a jelzetek íródnak a rekordhoz, amelyek a bent lévőktől az első öt pozíciójukban különböznek.

Többször felmerült már az az igény, hogy a MOKKA a monografikus dokumentumok analitikus jellegű információit is tárolja. E felé tettük meg az első lépést azzal, hogy megváltoztattuk az 505-ös tartalom megjegyzésmező kezelését. Ebbe a mezőbe kerülhetnek be a dokumentumok analitikus leírásának adatai részben vagy egészben (1. ábra). Néhány könyvtár szisztematikusan használja is ezt a lehetőséget gyűjteményes művek, tanulmánykötetek tartalmának leírására. Érdemes ezeknek az adatoknak a megtartására figyelni akkor is, ha azok nem a „rekordgazda” könyvtárból származnak, ugyanakkor vigyázni kell arra, hogy ne szaporodjanak fel értelmetlenül a több forrásból származó azonos tartalmak. Az új szabály hozzáírja a rekordhoz a beérkező 505-ös mezőt, ha még nincs ilyen a rekordban, illetve lecseréli a már bent lévőket akkor, ha indikátoraik azt mutatják, hogy a beérkező tartalom mező teljesebb.

Az egyes példányok speciális bejegyzéseire, possessoraira, kötésére vonatkozó adatokat is fogadja a MOKKA. Arra azonban különösen figyelni kell, hogy pontos információt szolgáltatassunk arról, hogy melyik könyvtár példányairól van szó. Ezért az ilyen megjegyzésmezők MOKKA-rekordhoz íródásának kritériuma az, hogy a tulajdonos könyvtárra utaló adat jelen legyen a megfelelő \$5 almezőben. Természetesen ezekre a mezőkre is vonatkozik egy olyan ellenőrzés, amelyik meggátolja két teljesen azonos tartalmú mező bekerülését, így a rekord ismételt mentéséből következő duplázódások ki vannak zárva. Mivel a rekordok besorolási adatai általában a rekordgazda-szabály hatálya alá esnek, jelenleg még nem megoldott a példányspecifikus mezők alapján képzett melléktételek átvétele.

Realitásokhoz alkalmazkodó szabályok

A MOKKA indulásától kezdve alkalmaz szintaktikai ellenőrző programokat, amelyeknek az a célja, hogy az alapvetően hibás rekordokat kiszűrjék. Az

¹L. erről: KOLTAY Klára: Mi újság a MOKKA háza táján? 2. A MOKKA és a tagkönyvtárak. = TMT, 55. köt. 10. sz. 2008. p. 457–460.

```

00 01203nam 2200229 i 4500
MOKKAS0001489847
005 20060113192208.0
008 050903s1989 hu 00010 hun d
020 $a(fűzött) :$c150,- Ft
035 $abibVFK00114209
040 $aVFMK
1001 $aEnyedi György$cdr$(akadémikus)$d(1930-)
24510$aKisebbségben :$ba nemzetiségi kérdés margójára /$cEnyedi György, Tamási Péter ; [közr. A Magyar Tudományos Akadémia]
260 $aBp. :$bMagyar Tudományos Akadémia,$c1989
300 $a81 p. ;$c24 cm
4901 $a(INFO-Társadalomtudomány,$x0864-8174 ;$v10)
504 $aStatistikai táblázatok p.47-72.
504 $aBibliogr.: p. 73-76.
50500$g1.$tA "nemzetállamok" és a nemzeti kisebbségek kialakulása /$rNiederhauser Emil--$g2.
    $tMagyarok kisebbségben /$rTóth Pál Péter--$g3.$tA kisebbségi lét alapkérdései a mai Magyarorszá-
gon /$rStark Ferenc--$g4.$tA magyarországi cigányság helyzete /$rCholi Daróczi József--$g5.$tNemzeti
    kisebbségek, etnikai csoportok kultúrantropológiai megközelítésben /$rNiedermüller Péter
7001 $aTamási Péter
830 0$aINFO-Társadalomtudomány
852 $aSZL1$bSZL1$bibVFK00114209
999 $aMOKK

```

1. ábra Példa az 505-ös mező használatára

elmúlt időszakban azonban a gyakorlati használat követelményei alapján, hogy ne hulljon ki túlságosan sok rekord feltöltés közben, az ellenőrzés sok ponton enyhült, a feltöltést kizáró hibák száma minimálisra csökkent, és az ellenőrző program csak figyelmeztető üzeneteket fogalmazott meg a legtöbb esetben.

Bár a már adatbázisban lévő rekordokkal szemben a migráláskor nem alkalmaztunk a korábbiaknál szigorúbb szabályokat, az eddig összegyűlt tapasztalatok alapján körvonalazódott egy olyan, a további kurrens feltöltéseket majd befolyásoló megoldás, amelyik nem növeli jelentősen azoknak a hibáknak a számát, amelyek a rekordot kizárják a feltöltésből, ugyanakkor bizonyos hibák, hiányosságok jelenléte esetén meg kívánja jelölni a nem tökéletes, hiányos, hibás rekordokat. Erre a célra a rekordfej-leírási szint kódját használja: függetlenül attól, hogy a rekord milyen leírási szint kóddal érkezik, a MOKKA-adatbázisban „u” értékkel fog szerepelni. Ez lehetővé teszi azt, hogy a hibás, részleges rekordokat az adatbázisban külön kezeljük, bizonyos esetekben akár figyelmen kívül hagyjuk.

A leírási szint kódot a jövőben arra is használjuk majd, hogy a helyi adatbázisból nem véglegesnek, vagy prepublikációs kódolva érkező leírásokat

kiszűrjük a feltöltésből. Így a feltöltő könyvtáraknak érdemes tudatosan is alkalmazni ezeket a kódokat, ha nem MOKKA-ba való, előzetes rekordot hoznak létre, illetve az előzetes rekord javítása esetén gondolni kell a kód cseréjére is, hogy az összhangban legyen a magasabb leírási szinttel.

A többkötetes dokumentumok kezelése kezdettől fogva jelentős kérdés. A könyvtárak a kötetek leírásának többféle, egyaránt szabványos módját alkalmazzák. Az egyik elterjedt forma a kapcsolt rekordokat alkalmazó kötetkezelés, amely minden kötetet külön rekordban dolgoz fel, és kapcsolja őket a dokumentum közös adatait tartalmazó rekordhoz. A kapcsolat létrehozásának is több módja képzelhető el: az egyik megoldás kizárólag a rekordazonosítók használatán alapul, míg mások az egymásra mutató rekordazonosítók túl cím- és szerzői adatokat is megismételnék a kapcsolatot létrehozó adatmezőkben. A másik, széles körben elterjedt módszer az, hogy egy bibliográfiai rekordon belül történik a többkötetes dokumentum összefoglaló leírása és a kötetadatok részletezése. Maga a MOKKA-adatbázis a kapcsolt kötetkezelést választotta kezdetben, de magára vállalta mindkét szabványos formában beérkező rekordok kezelését. A nem kapcsolt rekordokat darabolja összefoglaló és kötetrekordokra, míg a kapcsoltan érkező kötetadatok esetében a helyi és a MOKKA

közötti eltérő rekordazonosítók miatt kell átalakításokat végeznie. A MOKKA eredeti működése könyvtáranként konfigurálta, hogy melyik eljárást kell alkalmaznia, és elvárta a kapcsolt rekordokat felküldő könyvtártól, hogy kötetrekordokat soha ne küldjön egyedül, mindig érkezzen vele a hozzátartozó összefoglaló rekord is. A tényleges munka kapcsán kiderült, hogy a tagkönyvtárak gyakorlata miatt mindkét ponton változtatni kell.

Nem tételezhető fel, hogy egy adatbázis csak egyféleképpen kezeli a többkötetes műveket. Vannak olyan könyvtárak, amelyeknek gyakorlata idővel változik, míg mások párhuzamosan folytatnak vegyes kezelést: csak azokat a köteteket kezelik külön rekordban, amelyek saját cím- és szerzőségi adataik, tárgyi elkülönülésük miatt ezt indokolta teszik. Ehhez alkalmazkodva a MOKKA-nak át kellett térnie arra, hogy a küldő adatbázistól függetlenül magáról a felérkező rekordról döntse el, mi a teendő vele.

A felküldő adatbázisok jelentős része azt a kívánalmat sem teljesítette, hogy a kötetrekord mindig csak összefoglaló rekorddal együtt érkezzen, így a korábban ebből adódó következtetlenségeket a MOKKA-nak kellett működésének megváltoztatásával kiküszöbölnie: nem az eredeti rekordkapcsolatok megtartására törekszik, hanem eltárolt információk alapján maga építi fel a kapcsolatokat. Azoknak a kötetrekordoknak a betöltését pedig, amelyek kapcsolata nem építhető fel, a küldő könyvtár számára látható hibaüzenettel megszakítja.

Mindezek következtében az eredeti alapelvek megtartásával egy gyökeresen megváltozott kötetkezelési mechanizmussal dolgozik az új MOKKA-adatbázis. Továbbra sem tudja azonban vállalni a nem szabványosan kezelt kötetleírások kezelését. Azzal a leggyakrabban előforduló esettel például, ahol minden kötethez tartozik egy-egy rekord, amely vegyesen tartalmazza a közös és a kötetadatokat, már csak azért sem tud mit kezdeni, mert ezek mind a közös, mind a kötetrekordok duplum-ellenőrzéséből „kibújnak”, téves összevonást, vagy nem azonosított duplumot eredményezhetnek.

Az új kötetkezelési mechanizmus kiterjeszthető lesz majd egyéb típusú kapcsolatok követésére is, lehetővé téve például a kapcsolt rekordokban feltárt analitikus tartalmak befogadását.

Tárgyszavak, besorolásiadat-rekordok

A MOKKA adatbázisának kezdettől fogva jellemzője, hogy bibliográfiai rekordjainak besorolási adataihoz kötelezően tartoznak authority rekordok. Ezek lehetnek a könyvtárakban keletkezett és a MOKKA-ba küldött kézzel szerkesztett, teljes értékű besorolásiadat-rekordok, vagy ezek hiányában a bibliográfiai rekord besorolásiadat-mezőiben szereplő adatokkal automatikusan keletkező vázlatosak. Ez az alapadottság lehetőséget teremt a MOKKA-adatbázisban arra, hogy ne csak a bibliográfiai tételeket, hanem hiteles besorolásiadat-rekordokat is közvetítsen a könyvtárak felé. Az új MOKKA-adatbázis megpróbált előre lépni a lehetőségek kihasználása terén.

A korábban túlnyomó részben automatikusan keletkezett rekordok helyett az adatbázis-építés néhány könyvtár authority rekord-készletének feltöltésével indult. Bekerültek az adatbázisba az Országos Széchényi Könyvtár személy- és testületi névrekordjai, továbbá a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár*, a *Debreceni* és a *Szegedi Egyetemi Könyvtár* névalakjai. A tárgyszórendszerek közül a *Köztársaság* (2008.12.19-i verzió), a szegedi tárgyszavak, valamint a *MeSH*² és a *Library of Congress* angol és magyarra fordított tárgyszavainak az a szegmense, amelyet a debreceni katalógus használ.

A tárgyszórendszerek között szabványos eszközökkel, indikátorokkal és tárgyszórendszer-kódokkal tesz különbséget a MOKKA új adatbázisa, lehetőséget teremtve ezzel a könyvtárak számára, hogy könnyebben kiválogathassák a letöltött MOKKA-rekordokban az általuk használt tárgyszórendszerhez tartozó alakokat.

A tárgyszórendszerek egymástól való elkülönített kezelése azért is fontos, mert mindig csak egy-egy rendszeren belül kell érvényesíteni azokat a MOKKA-adatbázisban is futó ellenőrzéseket, amelyek az egyes alakok egyediségére és az utalórendszerek következetességére vigyáznak.

Az önmagukat kóddal meg nem különböztető tárgyszórendszerek egy nagy közös halmazt alkotnak, amelyen belül szintén működnek az ellenőrzések, segítve abban, hogy az azonos alakú tárgyszavak egy besorolásiadat-rekordhoz kapcsolódjanak akkor is, ha több forrásból érkeznek (2. ábra).

² Medical Subject Headings

```

000 01285nam 2200409 i 4500
001 MOKKAN0004640073
005 20080509100017.0
008 070508s2007 hu b 00100 hun d
020 $z963-9211-68-0
020 $a963 9211 68 0
035 $a2653851
040 $aOSZK
0411 $ahunhun$hfre
1001 $aAbélcs, Marc
24010$aAnthropologie de l'état$(magyar)
24513$aAz állam antropológiája /$cMarc Abélcs ; [ford. Dévényi Levente]
260 $aBudapest :$bSzázadvég,$c2007
300 $a230 p. ;$c20 cm
504 $aBibliogr.: p. 207-215.
65017$apolitológia$2oszk KÖZTAURUSZ
65017$aállamelmélet$2oszk KÖZTAURUSZ
65017$apolitikai szociológia$2oszk KÖZTAURUSZ
650 7$aÁllamelmélet$2szte SZEGEDI TÁRGYSZÓRENDSZER
650 7$aPolitika$2szte SZEGEDI TÁRGYSZÓRENDSZER
650 7$aKultúrantropológia$2szte SZEGEDI TÁRGYSZÓRENDSZER
650 4$aÁllam NEM MEGKÜLÖNBÖZTETETT FORRÁS
650 0$aState, The. LIBRARY OF CONGRESS TÁRGYSZÓ
695 $aPolitikai filozófia SZABAD TÁRGYSZÓ AUTH. REKORD NÉLKÜL
695 $aÁllamelmélet SZABAD TÁRGYSZÓ AUTH. REKORD NÉLKÜL
695 $aKulturális antropológia SZABAD TÁRGYSZÓ AUTH. REKORD NÉLKÜL
7001 $aDévényi Levente$(ford.)
852 $aB10$bB10$xbibFSZ01358710
852 $aB1$bB1$x2653851
852 $aP1$BP1/2S$BP1/FK$BP1/TT$BP1/K$bP1$xbibJPT00436067
852 $aSZ1$bSZ1/133$bSZ1/Z2$xbibJPT00436067
852 $aD1$BD1$bD1/TP$xMOKKAN0004640073

```

2. ábra Tárgyszavak kezelése a MOKKA-ban

A tárgyszavakkal ellentétben a szabványos névalakok esetében természetesen nincsen helye a forrás megkülönböztetésének. Itt az ellenőrzések azt segítik, hogy a rekord forrásától függetlenül egy, lehetőleg kézzel szerkesztett, szükség esetén utalókat is tartalmazó besorolásiadat-rekord mögött gyűljenek össze a névalakok viszonylag rendezett, a keresést utalókkal is segítő böngészőlistát eredményezve.

Ha a további működés során is lehetővé akarjuk tenni, hogy a MOKKA minél több kézzel szerkesztett besorolási adatot tartalmazzon, figyelni kell arra, hogy elsősorban a fentiekben kiemelt forrásokból folyamatosan érkezzenek authority rekordok, méghozzá a hozzájuk tartozó bibliográfiai rekordot megelőzve. Ez a megfelelő tételek beérkezésének megoldásán túl azt is jelenti, hogy javí-

tani kellett azokat a mechanizmusokat, amelyek az authority rekordok egyediségét ellenőrzik, és a már beérkezett rekordok későbbi kiegészíthetőségét, felülírhatóságát biztosítják itt is, figyelve egyrészt a rekordok forrására, másrészt a tárgyszavak esetében az egyes tárgyszórendszerek külön kezelésére.

Az authority rekordok javíthatósága egyben a bibliográfiai rekordok besorolási adatainak karbantartási lehetőségét is jelenti, hiszen az authority rekord módosítása az összes kapcsolt bibliográfiai rekord megfelelő alakjára is hatással van.

Fontos, további fejlesztést kívánó feladat lesz annak kialakítása, hogy a könyvtáraktól érkező besorolási adatrekordok hiányában létrejövő vázlatos rekordot a később beérkező teljes értékű rekordokra lehessen cserélni.

Új keresési lehetőségek az adatbázisban

Az új adatbázis néhány új keresési lehetőséget is ajánl felhasználóinak. Ezek némelyike szorosan kapcsolódik az authority kezelés fejlődéséhez.

A böngészőlistákon két alapvető újdonságra figyelhetünk fel. Megnőtt a nevek és a tárgyszavak szerinti böngészéseknél az utalók száma a teljes authority rekordok arányának növekedésének köszönhetően. A tárgyszavak esetében pedig fontos változás, hogy a tárgyszóforrások pontos kódolásának megjelenésével lehetőség nyílt ezeknek a forrásoknak a megjelölésére is.

A kulcsszavas keresések esetében is találkozhatunk az authority rekordokhoz köthető újdonsággal, a nevek és a tárgyszavak olyan új indexeket kaptak, amelyek már figyelembe veszik az authority rekordok utalóit; egy adott szóra keresve nemcsak azokat a bibliográfiai rekordokat kapjuk meg, amelyekben a keresőkifejezésünk előfordul, hanem azokat is, amelyekre az authority rekordunk mutat, amelyben a keresőkifejezés utalóként szerepel. Ez az első lépés az authority rekordokban elrejtett információk kiaknázására. A továbbhaladás mikéntjének kialakításához néhány elvi kérdést is tisztázni kell majd: azzal segítjük-e jobban a felhasználót, ha a keresések az authority utalókban rejlő azonosításokat, kapcsolatokat a háttérben, a felhasználó számára láthatatlanul használják fel, és ő már csak az eredeti keresőkérdéséhez képest automatikusan módosított keresés eredményével szembesül, vagy lehetőséget kell teremteni számára, hogy az authority rekordok kapcsolatait áttekintve, ő maga módosítsa keresését.

Régi követelmény volt a MOKKA-adatbázissal szemben az, hogy a legfontosabb indexeknek legyenek ékezet nélküli variánsai is, elsősorban a magyar nyelvtudással és a magyar karakterek begépelésére alkalmas billentyűzettel nem rendelkező külföldi felhasználók kedvéért. Ez most a nevek és a címek esetében megvalósult.

Az adatbázis korábbi indexeit is felülvizsgáltuk. Néhány esetben módosult az index által lefedett mezők illetve almezők köre, és néhány eddig nem kínált keresési lehetőség is megjelent. A változások közül a teljesség igénye nélkül emeljük ki néhányat.

A lelőhelyek keresésének újdonságáról már szoltunk.

A korábban is használt szerzői és címindexek egyik lényeges változása a fentiekben vázolt 505-ös mezőn alapuló analitikus feltárás lehetőségéhez kapcsolódik: az itt feltárt fejezet- és tanulmánycímek illetve szerzőik is megfoghatók lettek a keresők számára.

Néhány új index is keletkezett a hangfelvételek és az audiovizuális dokumentumok előadóinak, a zenei anyagok azonosítóinak vagy a speciális példányspecifikus adatok, possessorok, bejegyzések, kötésinformációk keresésére.

Korábban is létezett, de az adatbázis webes keresőjén nem jelent még meg az a keresési szempont, amely együtt teszi kereshetővé a rekord tartalmának nagy részét: minden szerzői, cím-, megjegyzés- és tárgyszómezőt.

Érdemes felhívni a figyelmet néhány olyan, szintén már korábban is létező indexre, amelyek elsősorban a MOKKA-ról többet tudó könyvtáros-felhasználók számára jelenthetnek segítséget, ha speciális információkra van szükségük: kereshetünk a rekordot létrehozó intézményre (*SOUR*), a lelőhelyekre lelőhelykódok megadásával (*SLOC*), a rekordokban látható URL-ekre (*URLI*), a helyi rekordazonosítókra (*SIDN*), a rekordok leírási szintjére (*LEVL*), a nem szöveges dokumentumok speciális adataira (*SPEC*). Mivel ezek a keresések feltételezik az adatbázisnak, az általa használt kódoknak az ismeretét, a keresőfelületek legördülő menüibe nincsenek kivezelve, csak parancskérésben használhatók.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy az új szerveren felépült adatbázis a korábbinál rendezettebb formában és néhány új szolgáltatással kibővítve várja az online feltöltések újraindulását és az adatbázist használókat. Kínál néhány olyan eszközt az együttműködő könyvtárak számára, amelyek lehetővé teszik a MOKKA-adatbázis szolgáltatásainak dúsítását. A monografikus dokumentumok analitikus tartalmi feltárása és keresésbe integrálása elsősorban a külső felhasználók számára jelent majd többletinformációt, és megoszthatja ennek a költségesebb feltérési módnak a terhet a MOKKA-t használó könyvtárak között. A tárgyszavak, és az egységesített nevek kezelésével és keresésével kapcsolatos változások pedig nemcsak a tárgyi keresés hatékonyságát javíthatják, hanem lehetővé tehetik, hogy a MOKKA közvetítő szerepet játsszon a szabványos egységesített nevek, illetve néhány jól kidolgozott tárgyszórendszer használatának elterjesztésében. Az a tendencia is figyelmet

érdemel, amely a szigorú értelemben vett bibliográfiai információk módosítások elleni védelmén túl növeli a MOKKA-rekordok azon tartományait, amelyekre a tagkönyvtárak hatással lehetnek, amelyek az egyes tagkönyvtárakhoz mint feltöltőkhöz köthetők, és amelyeket így időről időre aktualizálhatnak, mint például a lelőhely-információkat, vagy amelyekkel kiegészíthetik mások leírásait, mint például a tárgyi vagy tartalmi feltárás, illetve a példányspecifikus adatok esetében.

Az adatbázis kínálja változásokat az új szerveren kiegészíti néhány, a keresőfelület fejlődéséből adódó szolgáltatás, amelyek a nulla találatot kapó

felhasználót segítik a keresés módosításában, vagy a talált dokumentumról adnak további MOKKA-n kívüli információkat.

Beérkezett: 2009. III. 23-án.

Koltay Klára

a Debreceni Egyetem, Egyetemi és Nemzeti Könyvtár főigazgató-helyettese, a MOKKA projektvezetője.
E-mail: kkoltay@lib.unideb.hu

E-könyvek: jön a vízjel?

A „re:publica'09” nemzetközi bloggerkonferencia egyik népszerű témája volt az elektronikus könyv és annak várható jövője. A zenekiadóknál már lezajlott folyamat ismétlődhet meg itt újra, kicsiben.

„Az e-könyvek még csak a fejlődés korai szakaszában vannak. A jövőben megjelennek majd a hajlítható kijelzővel ellátott készülékek, amelyek folyamatosan online lesznek. A felhasználók tartalmakat cserélhetnek, animációkat játszhatnak le és az eszközökbe GPS-modulok is kerülnek. Az új e-művekkel és a hozzájuk tartozó mobil olvasókkal olyan üzleti modellek jöhetnek létre, amelyek kedvezőek lesznek a szerzők, de rosszak a kiadók szempontjából” – jelentette ki Joscha Bach, a txtr Readers e-könyv olvasót fejlesztő csoport egyik vezetője.

Szerinte az új üzleti modellek olyan helyzetbe sodorhatják a kiadókat, mint amivel a zenei ágazatban lévő cégeknek kell évek óta megküzdeniük. A digitalizálás ugyanis nemcsak a gyártási folyamatokat változtatja meg, hanem egész ágazatokat változtatásokra kényszeríthet. Elég csak abba belegondolni, hogy mindenkiből lehet szerző vagy akár kiadó és terjesztő is. Az írott sajtó nem fog eltűnni, de komoly hátrányba kerülhet az e-könyvek folyamatos térhódítása miatt. Kérdés, hogy a folyamatra milyen választ adnak majd a kiadók.

Az első elképzelések a régi, megszokott, de nem bevált utat követik. A kiadók ugyanis első lépésként a digitális másolásvédelmek bevezetését tartanák jó megoldásnak, jóllehet ez a megoldás már a zenei alkotások esetében sem vált be. „... a most még ismeretlen szerzőknek jól jön, ha illegálisan lemásolják a könyveiket, hiszen így ismertté, az alkotásaik pedig keresettekké válhatnak. Az ismeretlen szerzők semmit sem veszíthetnek az e-könyvolvasók megjelenésével, sőt akár még többet is kereshetnek így, mintha hagyományos módon jelentetnék meg a műveiket” – mondta Bach.

S valóban: ha eltűnnek a kiadók és a könyvterjesztés költségei, akkor több pénz marad az írók zsebében. Ez azonban a kiadóknak egyáltalán nem tetszik. Hogy mi lehetne a kompromisszumos megoldás? Nos, Bach szerint a digitális vízjel alternatívát jelenthet a digitális másolásvédelmekkel szemben. Egyrészt nehezen eltávolítható, ezáltal kevésbé vonzó az ilyen művek P2P-hálózatokba való feltöltése, másrészt lehetővé válna, hogy valaki átalánydíjért cserébe kölcsönözzön ki egy elektronikus könyvet.

A legfontosabb azonban, hogy egy mindenkinek megfelelő és jól működő megoldást kell találni. Még számos új üzleti modell jöhet létre. Ezek közé tartozhatnának a blogok tartalmához való hozzáférésért fizetendő átalánydíjak. Így a felhasználók támogathatnák a blogokat, a bloggerek írásai pedig nagyobb közönséghez juthatnának el.

/SG.hu Hírlevél, 2009. április 7. <http://www.sg.hu/>

(Sz. P.)